

Het atelier : de gave van het ontvangen en het ontvangen van de gave :

Zeven  
Acht  
Kindjes  
Zeven  
Acht  
Vlinders  
In de lucht  
Ze leven niet lang  
Hoe komt dat dan  
Mamaatje

N.W.

Ateliers maken deel uit van ons dagelijks leven in Albe : ze plannen, erover spreken, er naartoe gaan, toch weer niet gaan ...Heel de tijd doorkruisen ze hier ons dagelijks leven , maar zoals zo vaak met de dingen van alledag is het toch niet zo eenvoudig om er over te spreken op een manier die ook steek houdt en niet te makkelijk kan gerecupereerd worden in een of andere ideologie.

Naar aanleiding van deze tentoonstelling zou ik me kunnen laten verleiden om over kunst of kunstwerken te spreken, maar dat ga ik dus niet doen. In een atelier gaat het in eerste instantie eigenlijk niet over kunst of kunstwerken.

Ik zou me ook kunnen laten verleiden om te spreken over wat een atelier kan, presteert of gepresteerd heeft wat dan hier tentoongesteld wordt. Maar dat ga ik dus ook niet doen. In een atelier gaat het ook niet in eerste instantie om het bereikte resultaat, het product of de prestatie.

In het voorgaande zit echter wel telkens het woordje kunnen, zowel in kunst als in het idee van een prestatie. Over het algemeen zegt men dat mensen zichzelf realiseren in wat ze kunnen en dat de grootste machtsgreep op iemands leven erin bestaat te verhinderen dat hij of zij iets kan realiseren , hem of haar dus los

te maken van zijn kunnen. Ervoor zorgen dat iemand iets niet kan doen, zou dan de grootste machtsontplooiing zijn ten aanzien van die persoon.

Dat is in elk geval de trend in onze huidige maatschappij : iedereen moet zich ten volle kunnen ontplooien, zijn of haar mogelijkheden volledig kunnen ontwikkelen en alles wat een hindernis vormt voor die ontplooiing van onze mogelijkheden, voor dat realiseren van ons kunnen , moet uit de weg geruimd worden.

Alles moet kunnen. 'The sky is the limit...', waarmee eigenlijk bedoeld wordt dat er geen limieten zijn en voor zover er wel zijn deze moeten worden verlegd. Dit is niet alleen de trend, de mode, maar ook het ideaal, het doel waarrond heel onze zogezegd vrije machtseconomie draait en waarop de zo geroemde vooruitgang van onze samenleving gericht is. We kunnen communiceren met gelijk wie op gelijk welk moment in gelijk welk werelddeel. We kunnen van op gelijk welke plaats op gelijk welk moment gelijk wat kopen ... online. Maar kunnen we ook niet...?

We maken niets  
Is dat goed?  
Veel verdriet  
Zal maanden vloeien

N.W.

In 'Sur ce que nous pouvons ne pas faire' geeft Giorgio Agamben (Nudités, 2009, p.77-p.80) aan hoe het juist eigen is aan de mens om niet alleen te kunnen doen wat hij kan, maar dat hij ook kan niet doen wat hij kan. Terwijl het vuur enkel kan branden en de andere levenden enkel hun eigen specifieke mogelijkheden kunnen , dat ze slechts in staat zijn tot die gedragingen die in hun biologie zijn ingeschreven, is de mens het schepsel dat zich tot op zekere hoogte hiervan los kan maken. Het gehalte van de handelingen van de mens wordt niet alleen bepaald door de mate waarin hij iets kan doen, maar vooral door de mate waarin hij iets kan niet doen, wat hem een zekere ruimte of vrijheid geeft ten opzichte van wat biologisch, maar ook maatschappelijk en sociaal is in- of voorgeschreven.

Het is op deze andere en meer duistere zijde van het kunnen dat vandaag de dag de macht inwerkt van onze consumptiemaatschappij. Deze scheidt de mensen niet zozeer van wat ze kunnen doen, dan wel van wat ze kunnen niet doen of niet kunnen doen :

‘Losgemaakt van zijn ‘niet-kunnen’ , onttrokken aan de ervaring van wat hij kan niet doen, denkt de hedendaagse mens zich in staat tot alles en herhaalt hij zijn joviaal ‘geen probleem’ en zijn onverantwoord ‘dat kan gedaan worden’ op het precieze ogenblik dat hij zich veeleer zou moeten realiseren dat hij op ongehoorde wijze is overgeleverd aan krachten en processen waarover hij alle controle is verloren. Hij is blind geworden voor wat hij niet kan of kan niet doen.’

(ibid.

p.79)

Dit ‘kunnen niet doen’ is de allereerste voorwaarde waar een atelier aan moet beantwoorden : een atelier heeft pas zin, kan pas een atelier zijn als men het ook kan niet doen. Dan pas komt er een zekere ruimte, een zekere marge vrij van en voor hetgeen men zou moeten doen, of zou moeten kunnen, willen of durven. Dan pas kunnen we ook spreken van een aanwezigheid, wat altijd tegen een achtergrond van afwezigheid plaatsgrijpt : er kunnen zijn, wat alleen maar kan, als je er ook kunt niet zijn.

We moeten niets dwingen  
We mogen niets dwingen  
We moeten niets forceren  
Vrijheid is lastig

Gaan we nu koffie drinken?

N.W.

Wanneer je bij voorbeeld bij iemand op bezoek gaat en je geeft hem of haar een bloemke, om te danken voor de ontvangst : diegene die de bloemen geeft, geeft ze omwille van de ontvangst, maar tegelijk wordt diegene die ze krijgt zo ook ontvangen in zijn of haar eigen huis en elke keer weer daarna, als de bezoeker alweer weg is en ge komt in uw huis met die bloemkes daar op tafel, wordt ge zelf weer ontvangen door die bloemen van die bezoeker die ondertussen al weg is. Hij ontvangt u in uw eigen huis met zijn bloemen in uw vaas, terwijl hij zelf afwezig is, maar doorheen die bloemen juist des te meer aanwezig.

Men kan stellen dat een atelier te maken heeft met het ontvangen van zulk een gift, zoals van die bloemkes, maar dan doorheen datgene wat het atelier als ruimte en materiaal en ambiance aanbiedt, waar doorheen dan dat spel van aan- en afwezigheid kan plaatsvinden, het 'er-kunnen-zijn' doorheen een 'er-kunnen-plaatsgrijpen' van een gift. Maar wat voor een gift ?

Het woord gift heeft niet alleen de betekenis van iets dat gegeven wordt (bij voorbeeld een gift voor het goede doel), maar ook van iets dat u gegeven is, iets waarmee ge begiftigd zijt (bij voorbeeld begiftigd zijn met bijzondere krachten of talenten ), of met andere woorden een gave. Een atelier heeft dus, denk ik, te maken met het ontvangen van een gave. Bij voorbeeld is het iemand gegeven, het is zijn of haar gave, om een affiniteit te hebben met de geur van verf, het mengen van kleuren, de textuur van het papier, de dikte van de verf, het aanzetten van het penseel, en zo voort. Of nog, voor het zwematelier, de affiniteit met het gevoel van het water dat langs u heen glijdt, het water dat u omringt en u draagt en op een bepaalde manier lichter maakt, de klanken die onder water veranderen, ... Het is het werk van een atelier om die gave te ontvangen, zodat het de sporen, beelden, tekens en verhalen van die affiniteit kan gaan dragen, er ruimte voor kan maken, ... dat het er kan zijn, plaats kan grijpen.

Ik wil graag  
Wonen  
Samen  
Het stof af doen  
En bergen  
Werk

verzetten  
Om thuis  
Te komen  
Als de  
Vooravond  
Begint

N.W.

Gave wordt hier dus niet zonder meer begrepen als talent, genie of genialiteit, maar toch... In 'Profanations' geeft Giorgio Agamben aan hoe het woordje genie of genialiteit eigenlijk teruggaat naar de 'Genius', de god waaraan bij de Romeinen elke mens werd toevertrouwd bij zijn geboorte ((Profanations , 2006 , p. 7 – p. 20). Onze huidige verjaardagsfeesten en –cadeaus stammen eigenlijk af van het feest en de offers die op de verjaardag van de geboorte aangeboden werden door de Romeinse families aan de 'Genius' waaraan de jarige bij zijn geboorte was toevertrouwd. We vinden dit woordje dan ook niet alleen terug in genie en genialiteit , maar bij voorbeeld ook in het Franse 'engendrer' wat staat voor verwekken , voortbrengen , geboren doen worden.

Genius was dus eigenlijk de vergoddelijking van al datgene wat een persoon bij zijn geboorte meekrijgt en dus van wat het geheel van zijn bestaan stuurt en uitdrukt. Gezien deze god ons dus het meest nabij is , is het ook noodzakelijk om hem goedgezind te krijgen en zijn zegen en genade te verwerven bij elke stap en op elk moment van het leven. Vandaar dus de cadeaus. Het is dan ook belangrijk om mild te zijn voor zijn genius en eraan toe te geven , er niet mee te strijden.

Maar die god die zo intiem en persoonlijk is, is ook wat in ons het meest onpersoonlijk is, de verpersoonlijking van datgene wat, in ons, ons ontgaat en overstijgt. 'Genius' is ons leven in die zin dat het leven zijn oorsprong niet in ons vindt, maar dat wij onze oorsprong in het leven vinden. De relatie van de mens met zijn genius begrijpen, betekent begrijpen dat de mens niet alleen Ik en individueel bewustzijn is, maar dat, van zijn geboorte tot zijn dood, hij samenwoont met een onpersoonlijk en pre-individueel leven. De 'Genius' staat

dus voor die machten die het Ik ontdoen van zijn pretentie om aan zichzelf genoeg te hebben.

Daarbij staat Genius niet alleen voor het spirituele dat ons meegegeven werd bij onze geboorte, onze talenten, het geniale in ons zoals we dat vandaag de dag begrijpen, onze bijzondere gaven, maar ook voor het onpersoonlijke lichamelijke dat ons meegegeven is : de ongekende macht die het leven van ons lichaam regelt , het hart dat ons bloed door onze aderen stuwt, onze darmen die onze voeding verteren, de longen die de lucht in- en uitademen, ook die zijn geniaal :

‘Het is Genius die we duister voorvoelen in de intimiteit van ons fysiologisch leven, daar waar het meest nabije het meest vreemde en onpersoonlijke is, daar waar het meest intieme het meest verwijderde en het moeilijkst beheersbare is. Als we ons niet zouden overgeven aan Genius, als we enkel Ik en bewustzijn zouden zijn, zouden we zelfs niet kunnen urineren. Met Genius leven betekent, in die zin, leven in de intimiteit van een vreemd wezen, zich voortdurend verhouden tot een zone van niet-kennen. (...) Genius is ons leven zelf in de mate het ons niet toebehoort.’

(ibid. p. 12)

Die twee wonen samen, het persoonlijke en het onpersoonlijke, Ik en Genius, ze kruisen elkaar, scheiden zich, maar kunnen nooit zich volledig van elkaar scheiden, noch volledig met elkaar samenvallen.

‘De ontmoeting met Genius is daarom altijd ook vreselijk : als we poëtisch kunnen noemen het leven dat zich houdt in de spanning tussen het persoonlijke en het onpersoonlijke, tussen Ik en Genius, dan moeten we panisch noemen het gevoel dat Genius ons overstijgt en langs alle kanten overschrijdt en dat ons iets ten deel valt dat oneindig veel groter is dan wat we denken te kunnen dragen.’

(ibid. p. )

De onrust  
Van de wereld  
Zit  
In mijn buik  
Ik wandel  
Weg  
Wandel  
Pratende  
Een weg  
Uit de onrust  
Die  
In mijn buik zit

N.W.

Het werk van een atelier heeft dus te maken met het ontvangen van een gave , een genie dat ons van bij onze geboorte is meegegeven , meer nog : waaruit ons leven telkens weer geboren wordt. Wanneer we nu het menselijk bestaan zo begrijpen als van bij de geboorte begeleid en gestuurd door een Genius, een genie , die niet alleen staat voor onze gaven en talenten , maar ook voor het genie van ons lichamelijk functioneren en in al die aspecten staat voor datgene wat ons het meest nabij is en tegelijk het meest veraf , vreemd , dan kunnen we met Agamben zeggen dat het passionele in ons leven juist die

‘gespannen koord (is) tussen ons en onze Genius (tussen mijzelf dus en datgene in mij wat mij stuurt en overstijgt), langs hetwelk ons koorddansend leven zich beweegt.’

(ibid. p. 16

)

En Viktor von Weizsaecker zal dan zeggen dat onze gezondheid dat fragiele, onstabiele evenwicht is van de gang van een koorddanser op die koord van ons passioneel, pathisch, beproefd bestaan.

Ziekte en gezondheid zijn in die zin nooit gegeven, vaststaand, extern blijvend aan het leven zelf zonder het wezen van dat leven te raken. Ziek of gezond zijn is eigenlijk altijd ziek of gezond worden van een leven dat wezenlijk omgang met en in de omwereld is en zich in die omgang voortdurend cyclisch heen en weer gaand vormt ; omgang van mij met de wereld, met de ander, met mezelf ; omgang van ziek met gezond, van het leven met de dood, niet als twee los van elkaar en tegenover elkaar staande elementen , maar wederzijds voortdurend op elkaar ingrijpend.

Ik kan niet gaan werken, ik moet rusten, ook al wil ik werken, maar ik durf het niet te zeggen. Ik kan niet anders dan dit doen, ik moet het wel, ook al wil ik het niet, maar dan moet ik wel ziek worden... Kunnen, willen, moeten (uit noodzaak) \$, moeten (uit morele plicht) en durven zijn voor von Weizsaecker de werkwoorden die dit pathische, dit beproefd en aangedaan worden dagdagelijks uitdrukken, niet als eens en vooral vaststaande feiten en gegevens, maar als een beproefd worden waardoorheen ik kan worden wie ik ben en zijn wie ik word.

Mijn lotsbestemming wordt echter niet enkel bepaald door de gave van Genius, datgene wat mij bij mijn geboorte is meegegeven, maar ook door het toeval van het menselijk bestaan in de wereld en de ontmoetingen die heel mijn bestaan mee vorm geven.

In dit woordje ont-moeten zit niet voor niets ook het woordje moeten. We kunnen niet gelijk wie ontmoeten, het is geen objectieve keuze waarin we kenmerken, eigenschappen, en tekortkomingen met elkaar gaan vergelijken. We worden gestuurd, gestuwd door ons genius, maar als het zover is, is het een complete verrassing, we zijn buiten onszelf, verliezen onszelf om dan doorheen die crisis van de ontmoeting onszelf te worden : anders , maar toch dezelfde. Tegelijk had het achteraf bekeken nooit anders kunnen lopen, het moest gewoon zo lopen dat we elkaar tegen het lijf liepen en toch lijken we voor elkaar voorbestemd, we hadden op voorhand nooit kunnen denken dat dit zou gebeuren. We worden gestuwd en gestuurd door ons genius maar komen toch als herboren uit die ont-moeting. Misschien ligt het ware genie wel in die gave van de ontmoeting waaruit ik telkens weer, ten goede of ten kwade, herboren kan worden.



Enkel na deze omweg, en enkel en alleen daarna, kunnen we een atelier beschrijven als een ontvangen en dragen van een gave : de gave van Genius en de gave van de ontmoeting waaruit telkens weer nieuw leven, nieuwe mogelijkheden, nieuwe bloemen geboren kunnen worden. In die zin kunnen we elk van de hier tentoongestelde werken beschouwen als zulke bloemen die uit zo'n ontmoeting zijn geboren en de tentoonstellingsruimte, Andante, als de vaas die ze ontvangt. Zo kunnen deze 'bloemen' misschien op hun beurt weer de passanten in Andante ontvangen ...

8 rozen 8 kevers  
Dat is veel  
Een mens moet van  
Hoeveelheid houden

Mousseline

N.W.

*Tekst van Steven Delafortrie*